

SORTE FILM - og andre

Spredte indtryk fra Polen

TUE RITZAU

Noget af det interessanteste i vore dages Polen er landets film. Der har i Kosmorama i flere artikler været skrevet om polsk film og dens store navne. I Bruxelles vendtes verdens øjne mod Polen som ophavsland til to af de præmierede film. Man havde virkelig fået øjnene op for, at her var et land, der kunne lave film, og ikke alene spillefilm, der allerede havde taget præmier ved forskellige festivaler, såsom *Munks* „Mændene med det blå kors“, der fik præmie i Venezia, og *Wajdas* „Kanal“ („De 63 dage“), der blev premieret i Cannes, men også dokumentarfilm og eksperimentalfilm. Og noget af det interessanteste at se på i dagens Polen er – foruden de store filminstruktørers arbejder – netop dokumentar- og eksperimentalfilmene. Disse film opmuntres stærkt af staten – men det modsatte kan også være tilfældet. I nr. 39 af Kosmorama har *Bengt Idestam-Almquist* i sin artikel om polsk film kort beskrevet fremgangsmåden, og jeg skal ikke her komme nærmere ind på dette problem, der dog nok er en mere indgående analyse værdig. Men dette har efterhånden ført til, at man ikke mere har eet samlingssted for dokumentar- og eksperimentalfilm, men flere, hvoraf *Wytwornia Filmów Dokumentalnych w Warszawie* – som er det oprindelige og det største – stadig ligger i Warszawa, mens de andre er anbragt ude omkring og hedder *Wytwornia Filmów Fabularnych* og *Zespół Autorów Filmowych „Kadr“*. Desuden findes der overalt i landet filmklubber, der har meget stor betydning, og ofte kommer med noget originalt. Spillefilmstudierne og filmakademiet ligger stadig i Lodz. Der er et nyt i Wroslau (Breslau).

Af interessante spillefilm så jeg *Wajdas* meget omtalte „Asken og Diamanten“, omtalt i Kosmorama nr. 41, forskellige afsnit af *Wajdas* „Lotna“ (omtalt i samme artikel), som i forhold til hans forrige film ikke gjorde noget

stort indtryk, samt en lang og tragisk film bygget på *Hlaskos* novelle „Baza Ludzi Umartych“ om frihedskæmpere og banditter, der i slutningen af krigen er flygtet op i de store skove ved Ruslands grænser forfulgt enten af tyskerne eller loven, hvor de arbejder ved træfældning og transport af disse granstammer, som der på det tidspunkt var brug for overalt i Polen. Den var på sine steder meget god, men faldt fra hinanden, næsten midt over, og slutningen var *Morten Korch'sk* og skæmmede filmen meget. Den findes heller ikke i *Hlaskos* novelle. Håndtryk og kammeratskab, lyden af de nye traktortravne i rette tid, den syndige kvinde ved at gå under i en lastens hule, alt er lykkeligt.

Den polske censur holdt filmen tilbage i næsten et halvt år, mens man diskuterede frem og tilbage, og den blev først frigivet til forevisning en månedstid efter, at jeg havde forladt Polen. Delvis måske på grund af *Hlaskos* navn, men sikkert mere på grund af stemningen i de første tre fjerdedele af filmen (filmen er fremragende fotograferet), trykket, der hviler over de udstødte i skovene, alles kamp mod alle under idelige ulvehyl, skæbnens nådesløshed, der rammer uanset navn eller titel, og måske har pigen været lidt for villig til at give sig hen til alle mandfolkene (også til posten, der kommer med pengene) i den hensigt for enhver pris at komme fra stedet. Som sagt fine momenter, men ikke på højde med *Wajdas* film. Og en producentslutning, som forstyrrede helhedsindtrykket en del. Instruktøren hedder *Petelski*.

En dag var jeg ude til forevisning af de såkaldte „sorte film“. Det er dokumentarfilm, der af en eller anden grund er mere eller mindre forbudte. De fleste gjorde et meget stærkt indtryk. En af dem – som jeg skal omtale til sidst – vil jeg regne for en af de bedste dokumentarfilm, jeg nogensinde har set.

En handlede om prostitutionen i Warszawa. Den var meget hård, og mange – de fleste – af optagelserne var taget med skjult kamera under politiets arbejde. Rystende var scenerne med de natlige razziaer. De steder, pigerne „overnattede“ i, var hinsides al beskrivelse. Også pigernes jagter, deres indbyrdes slagsmål, fordi en havde tilegnet sig en del af en andens areal, fulgte man med et iskoldt kameras nådesløse øje. Hele filmen igennem holdtes denne klare, kolde tone af nøgtern konstatering, sådan er det i dag, kan vi gøre noget ved det, og har vi gjort noget ved det? Filmen var ærlig og viste tingene uden besmykkelse. Scenerne, i hvilke pigerne er samlet til regnskabs time i sædelighedspoliets forkontor, var en ren studie i ansigter, unge og gamle, smukke og grimme, men alle mærket af den metier, som havde ført dem hertil.

Af en hel anden art var en film af *J. Plucinska* (som i øjeblikket er indsat til lidt afkøling i statens særlige pensionat), „Teatr dla Mas“ (Teater for masserne), der i en hård og meget pågående og slagkraftig stil gør op med de store gudinder som f. eks. den i øjeblikket allerpopulæreste refrainsangerinde. Den viser, hvorledes hun må løbe og bruge taxi fra en folkekoncert til en anden, hvor hun synger nøjagtig samme populære vise som første sted etc. etc. „Kunst“ for masserne. Desuden femterangs teaterselskaber, der sammen med sexbomber og de populære sangerinder har slået den mere lødige underholdning over ende. Det er en film med et meget bestemt sigte, som holdes fast hele tiden, mens den i humoristisk og løssluppen stil satiriserer over publikums favoritter.

En af de stærkeste dokumentarfilm, jeg nogensinde har set, er den helt forbudte „Pamiętka z Kalwarii“ (der vel bedst oversættes med „Passionsspillet i Kalwari“) af *J. Hofman* og *E. Skórzewski* og med samme fotograf som de to ovenfor omtalte, *Antoni Staśkiewicz*. Den handler i korte træk om påskens passionsspil i en lille polsk by. De ligner Oberammergau-festspillene, som de var for 400–500 år siden. Filmen – den spiller en halv times tid – begynder i køligt forårssolskin og markedshalløj, bønderne kommer til byen for at handle og se passionsspillene. Der sælges og skråles, drikkes og svires. Senere på dagen slår vejret om, sneen begynder at fyge og skjuler efterhånden kirke og markedsplads i en veritabel snestorm. De handlende har nok at gøre med at frelse deres verdslige guddomme, ikoner, kors og bedekranse.

Da solens stråler atter søger jorden for en ny dag, er den lille by med det muntre påske-marked dækket af sne. I en lang sort række be-

væger de sig alle mod kirken, først ses korset og de kirkelige faner, så præsten og præsteskabet, så passionsskuespillerne med Jesus i spidsen. Langsomt aser de sig gennem sneen, som egentlig slet ikke skulle være der på den årstid, bønderkoner i mærkværdige klædninger, mænd med underligt furede ansigter, halte, blinde, alle skal med. Lidt efter lidt tøs deres ansigter op, og den første gnist af fanatisme anes, da man når kirken. Langsomt – men sikkert – vinder suggestionen og fanatismen frem, og da Jesus kaster sig med udbredte arme i sneen efter ophidsende kirkescener, falder alle omkring ham om i sneen med stive fanatiske fortrukne ansigter. Og da månen lader sig hvide ansigt glide op bag kirkens spir, er hele pladsen fuld af mennesker, der ligge udstrakt i sneen, alle i korsfæstet stilling.

Også denne dag opfører naturen sit eget passionsspil. Det er blevet tørt, og en regntåge har lagt sig over pløret og æltet. I dette vejr, der giver alle groteske virkninger endnu større kraft, afvikles passionsspillet med en voldsom intens indlevelse fra både skuespillernes og publikums side. Disse sidste er i den grad religiøst ophidsede, at de kommenterer spillet, spiller med, lider, græder, ler, truer, kaster sig i æltet, trænger sig frem om Jesus, da han går med korset mod Golgata, for at røre ved ham eller hans kjortel. Og tågen gør alt halvt utydeligt, stemmerne udtaler Herrens ord, kirkeklokkerne dundrer svagt, messens latinske vekselsang træder ud af den grå masse, og publikum bliver eet med det hele – eet fantastisk uhyre, som villigt lod sig lede, hvis Jesus stod ned blandt dem og sagde: „Jeg er Herren“. I en halvt surrealistisk, halvt naturalistisk kehraus af fortrukne ansigter, knyttede hænder, korsang og Herrens ord slutter den lille dokumentarfilm. – Ikke underligt, at den ikke faldt i de høje herrers smag! Den er både i instruktionens langsomme rytme, i kameraets bevægelser og i motivvalget meget Dreyer'sk inspireret.

Man har i filmens sidste halvdel selv været hypnotiseret og følt sig hensat til middelalderen, det er ikke mere mennesker i den lille polske by Kalwari, nej, det er jødefolket, romerne, pontifex maximus, Jesus og hans apostle. Man vil ikke rigtig tro det, men det skete under påsken i det Herrens år 1958.

Jeg så mange andre film. Gode dokumentarfilm, flot fotograferede dokumentarfilm; men ingen på højde med „Pamiętka z Kalwarii“. Om det var muligt evt. at låne den med til udlandet for at vise den der? Alle rystede på hovedet. Alle svar var benægtende. Fanatismen trives ikke alene i den lille by Kalwari.